

Herta Herzog y “La experiencia prestada”. La fundación de los estudios de comunicación y audiencias

Leonarda García-Jiménez, Amparo Huertas-Bailén i Teresa Vera-Balanza (Eds.)
Comunicación Social Ediciones y Publicaciones
Salamanca, 2023, 202 p.
ISBN: 978-8417600952

PER YOLANDA MARTÍNEZ SUÁREZ

Universidade de Santiago de Compostela

yolanda.martinez.suarez@usc.es

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1247-7960>

Com citar:

Martínez Suárez, Y. (2024). La Memòria de la recerca comunicativa: Herta Herzog i els orígens [Ressenya del llibre *Herta Herzog y «La experiencia prestada»*. *La fundación de los estudios de comunicación y audiencias*, per L. García-Jiménez, A. Huertas-Bailén i T. Vera-Balanza (Eds.)]. *Quaderns del CAC*, 50, 173-174. doi: <https://doi.org/10.60940/qcac50id431865>

La Memòria de la recerca comunicativa: Herta Herzog i els orígens

No és casual que la col·lecció “Comunicación y género”, de Comunicación Social Ediciones y Publicaciones, iniciï la seva marxa amb un volum dedicat a Herta Herzog. El títol, *Herta Herzog y «La experiencia prestada»*. *La fundación de los estudios de comunicación y audiencias*, editat per Leonarda García-Jiménez, Amparo Huertas-Bailén i Teresa Vera-Balanza el 2023, dona compte de l'objectiu de les editores: incorporar les dones investigadores al cànon del qual han estat esborrades. Reparar una injustícia que, en expressió de Teresa Vera, cal afrontar reforçant el subjecte, la qual cosa, a més de restituir el reconeixement degut, “nutre las genealogías” (p. 67), “genera modelos y otorga tradición y autoridad a todo el colectivo” (p. 67). L'encert d'aquest volum és, doncs, cobrir un buit, un descosit sistemàtic que la indústria editorial androcèntrica aplica per defecte, i recuperar el rastre d'una figura fonamental dels estudis de comunicació.

Estem davant la primera traducció al castellà de l'article “On Borrowed Experience. An Analysis of Listening to Daytime Sketches” (1941), que estableix la teoria dels usos i les gratificacions, un dels enfocaments de la comunicació més fèrtils. I també davant la primera obra completa dedicada a la capdavantera Herta Herzog en castellà. Si bé —o precisament per això— en vida, Herzog “cruzó todas las fronteras geográficas y epistémicas”, “sin embargo su figura no aguanta el paso de los años y termina desapareciendo de libros de referencia y manuales, algo que es habitual en los casos de mujeres investigadoras” (p. 75), com apunta Leonarda García. Tot i que en vida Herta Herzog va gaudir de cert reconeixement pel seu treball —vist “como un hito entre los miembros del Bureau of Applied Social Research de Columbia University” (p. 95), abans

Office of Radio Research (ORR), a Princeton University—, va assolir l'èxit acadèmic i laboral —va arribar a esdevenir la “mujer más poderosa de la publicidad estadounidense” (p.10)— i fins i tot va recollir algun guardó —el Saló de la Fama del Market Research Council—, la seva ambició en els plantejaments teòrics i la seva brillant capacitat observadora i d'escolta no van ser suficients per brindar-li un lloc en la història de la teoria de la comunicació. No n'hi ha haver prou per mantenir-la en el cànon que realitzés la primera tesi doctoral (1933) en un nou camp, l'anàlisi d'audiències; que publicés la primera formulació de la teoria dels usos i les gratificacions, tot obrint la senda que marcaria “el canon de la investigación en comunicación de las décadas siguientes” (p. 60); que capitaneés el primer experiment de masses (2.700 enquestes) a Àustria; que articulés la recerca quantitativa amb la qualitativa i donés un lloc preferent a les entrevistes en profunditat i als *focus group*; que es fiqués en les cuines de les mestresses de casa nord-americanes per situar-les com a subjecte de recerca i preguntar-los per les seves preferències radiofòniques; que, en definitiva, modificés la manera d'enfocar la recerca i passés del qui al per què, en les albors d'una nova disciplina. A això hi va contribuir la manca de reconeixement que ja va experimentar en vida, amb els seus col·legues. Hadley Cantril la va menystenir com a autora del clàssic *La guerra dels mons, The Invasion from Mars: A Study in the Psychology of Panic* (1940); Paul Lazarsfeld la va acusar per això d'apropriar-se d'una idea suposadament de Cantril; a Robert Merton se li va atribuir la creació del *focus group*. Tot plegat va fer que Herta Herzog esdevingués una “investigadora silenciada i subsumida per altres lideratges” (p. 58) masculins.

Amparo Huertas es pregunta en el capítol biogràfic, “qué habría dicho ella de lo escrito” (p. 51). Herzog no va deixar textos autobiogràfics. Però sí una entrevista, traduïda en

aquest volum, que va guiar la catedràtica de Comunicació de la Universitat de Delaware, Elizabeth Perse, que, juntament amb una nota biogràfica que signa la seva fillastra Lotte Bailyn, publicada també en aquest llibre, ens brinda dades valuoses per entreveure l'actitud de Herzog davant el seu esborrat i el dels seus col·legues.

Ja als anys trenta, l'ORR a Princeton comptava en el seu equip amb més de trenta investigadores, no obstant això, malgrat la seva participació en els projectes, els articles sortien sense els seus noms —hem esmentat el cas de Cantril-Herzog, però també va ser sonat el de Cantril-Hazel Gaudet, pel mateix estudi. Una altra dona “competent i de confiança” (p. 45) esborrada com a autora d'un estudi que havia fet. O el de Lazarsfeld-Jahoda. Amb certa ambivalència, a Herzog els seus col·legues li reconeixien la seva responsabilitat i creativitat. Com recorda Huertas, Lazarsfeld mateix la situa com a “miembro del equipo directivo [d'ORR i de Bureau] desde los primeros años (2001: 273)” (p.45) i van triar el seu treball *La experiencia prestada*, aquí traduïda, com a insígnia de l'ORR, pel fet de ser un punt d'inflexió, la punta de llança de la seva nova metodologia.

La reacció de Herzog va ser no centrar-se en sí mateixa, com ella mateixa li va fer saber a Perse: “no estoy aún demasiado interesada en mí misma” (p. 172). Herzog va preferir centrar-se en els seus interlocutors, “personas brillantes” (p.52) de l'època, però també gent corrent. Potser pel mateix motiu pel qual no es va reivindicar feminista, tampoc es va considerar “una buena coordinadora de equipos” (p. 46). Herzog es va enfocar a recordar experiències i no pas càrrecs. Aquest volum s'enfronta precisament a la tasca de restituir-ne la memòria, contrastant els seus records i el seu llegat amb el dels seus col·legues. El resultat és una obra en la qual les lectores podran llegir a Herzog el que ella mateixa no va veure, parafrasejant Leonarda García, qui encertadament posa l'èmfasi en la invitació que va fer l'autodenominada “psicóloga social” (p. 188) a les subalternes, en una fita dels estudis culturals: “Herzog lee en estas mujeres [les mestresses de casa nord-americanes que escolten radionovel·les, les quals van esdevenir subjectes de les seves recerques] lo que ellas mismas no ven” (p. 80).

En definitiva, aquest assaig coral llança llum sobre el moment fundacional dels estudis de comunicació, en el si de la sociologia i la psicologia naixents, per oferir-nos una panoràmica remasteritzada de la interdisciplinarietat d'un ambient col·lectiu, en què elles també van comptar. Amb una perspectiva feminista explícita, escrivint des d'una posició situada, les autores d'aquest volum polifònic embasten els punts solts, difuminats, esborrats d'un període especialment fructífer. Per a —lluny d'excepcionalitzar una figura, reforçant l'òptica patriarcal que només permet romandre-hi a les elegides, estranys espècimens, incansables i abnegats— il·luminar les sendes i línies de continuïtat que, només mitjançant una construcció relacional de l'experiència, ens permetran avançar com a disciplina.

Com aquest text, Herzog no és una excepció, sinó —com assenyala Esperanza Herrero— “el resultado de un esfuerzo investigador continuado y persistente” (p. 99). En coherència

amb això, aquest llibre tendeix un pont entre l'autora, la seva obra i les seves recepcions, per il·lustrar la “riqueza del —su— proceso creativo e intelectual” (p. 99) i omplir així el triple buit que durant més de mig segle va fer desaparèixer l'autora, l'obra i la seva història conjunta, tot restituint el seu lloc en el necessari diàleg de la disciplina. Amb la seva veu, Herzog ens llega les veus de les dones corrents de la seva generació i ens ajuda a entendre les seves motivacions en la seva interacció amb els mitjans, expressament amb la nounada ràdio. Obrint fissures a l'assignació correlativa dels sexes i els espais. El públic s'introdueix en les cuines de les mestresses de casa i, a partir dels tres tipus de gratificacions proposats, Herzog ens predisposa a escoltar. Amb la reparació de l'exclusió de l'autora ve també la de les dones tancades en l'espai privat. Amb Herzog, i com ella mateix va fer en la seva jubilació, tornem a l'origen i obtenim així noves eines per als desafiaments actuals.